

3. У Немирівській ОТГ серед кандидатів на міського голову зареєстровані «двійники». Режим доступу: <https://www.oporaua.org/novyny/43583-u-nemyrivskii-oth-sered-kandydativ-na-miskoho-holovu-zareiistrovani-dviinyky>.
4. Адміністративний ресурс //Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015
5. Вибори в ОТГ: Підсумки спостереження на Вінниччині. Режим доступу: <https://www.oporaua.org/novyny/43998-vybory-v-oth-pidsumky-sposterezhennia-na-vinnychchyni>.

Конотопенко О.П.

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

У статті аналізуються поняття політичної системи, її складові та функції, як інструмент аналізу політичного життя суспільства. Особливу увагу приділено аналізу підходів характеристики політичної системи, що дозволяє ґрунтовно її охарактеризувати.

Ключові слова: політична система, політика, політична влада.

Поняття «політична система» за змістом дуже об'ємне. Політичну систему можна визначити як сукупність політичних інститутів, громадських структур, норм і цінностей, а також їх взаємодію, в якій реалізується політична влада і здійснюється політичний вплив. Тому в політичну систему включають не тільки політичні інститути, які безпосередньо й активно беруть участь у політиці (держава, партії, лідери і т. д.), а й економічні, соціальні, культурні інститути, традиції, цінності, норми, які мають політичне значення і впливають на політичний процес. Призначення всіх цих політичних і громадсько-політичних інститутів полягає в тому, щоб розподіляти ресурси (економічні, валютні, матеріальні, технологічні і т. п.) і спонукати населення до прийняття цього розподілу як обов'язкового для всіх.

Стимулювальним фактором у становленні та розвитку теорії політичних систем стала загальна теорія систем, розроблена А. А. Богдановим і Л. фон Берталанфі. За їх твердженням, «система — це певна кількість взаємопов'язаних елементів, що утворюють стійку цілісність, мають певні інтегративні закономірності, властиві саме цій спільності» [1]. Будь-яка система характеризується також стійкими зв'язками елементів, які досягаються наслідок структурного упорядкування її частин. Важливою рисою системи є її цілеспрямований функціональний стан.

Враховуючи їх методологію, Талкот Парсонс підійшов до розгляду суспільства як дуже складної системи управління, яка складається з відносно самостійних систем: економічної, політичної, духовної та ін. Кожна з цих систем виконує свої специфічні функції. «Призначення політичної системи, —

вважав Т. Парсонс, — це забезпечення інтеграції, розроблення та реалізація загальної мети суспільства».

Ідеї Т. Парсонса істотно поглибив інший американський політолог - Д.Істон, якого багато вчених вважають засновником теорії політичних систем. У своїх працях «Політична система» (1953), «Межа політичного аналізу» (1965) він показав політичну систему як організм, який саморегулюється і розвивається, активно реагує на імпульси, які надходять ззовні, тобто команди [2].

За Д. Істоном, у системи є вхід і є вихід. На вхід з навколишнього соціального та культурного середовища надходять імпульси — вимоги та підтримка. На виході системи здійснюються політичні рішення і політичні дії, спрямовані на реалізацію цих рішень. Вимоги — це перший вид імпульсів на вході системи, і їх характер може бути різним — від вимог до влади з приводу підвищення заробітної плати, розподілу благ та послуг, якості освіти, тривалості робочого дня, охорони прав і свободи громадян до питань охорони здоров'я, забезпечення громадського спокою і т. д.

Другий вид імпульсів на вході — це підтримка. Вона можлива в різних формах: від матеріальних (виплата податків, праця на громадських засадах, військова служба і т. д.) через виконання законів та інших розпоряджень державної влади до шанобливого ставлення до влади і духовної символіки.

Д. Істон називає три об'єкти підтримки: 1) політичне суспільство — група людей, які взаємопов'язані в одній структурі завдяки розподілу діяльності в політиці; 2) «режим» — основними компонентами його є цінності (цілі та принципи), норми і структура влади; 3) правління, до якого відносять людей, котрі беруть участь у щоденних справах політичної системи, визнаються більшістю суспільства відповідальними за свою діяльність[3].

Підтримка, яка виявляється системі, може посилюватися, коли система задовольняє потреби і вимоги громадян. Тому без достатньої підтримки політична система не може ефективно і надійно працювати.

Ці імпульси-вимоги та імпульси-підтримки повинні регулярно надходити до системи, інакше вона працюватиме з перервами або зовсім зупиниться. З іншого боку, надмірне перевантаження системи різними імпульсами не дає їй змоги ефективно працювати, система перестає оптимально реагувати на соціальну інформацію, яка надходить, що призводить до її застою.

Ставлення до вимог, які надходять від різних верств населення, значною мірою залежить від типу політичної системи. Антидемократичні, тоталітарні системи, наприклад, розглядають запити і вимоги людей як своєрідний вияв незадоволення владою і тому прагнуть придушити виступи з цими вимогами. Демократичні, конституційні політичні системи, як правило, розглядають

запити і вимоги населення як необхідну умову нормальної реалізації своїх функцій. Населення підтримує тих лідерів, ті угруповання, котрі вже підтвердили свою готовність захищати і задовольняти запити і потреби цього населення, тобто ті угруповання і тих лідерів, на які і на яких воно може впливати.

На виході системи як її реакція на вимоги і підтримку з'являються авторитетні політичні рішення і політичні дії з приводу розподілу цінностей і ресурсів. Вони можуть бути у формі нових законів, асигнувань на конкретні потреби політичних заяв про політичні наміри та політичні дії і т. д.

І все ж таки підхід Д. Істона до визначення моделі політичної системи не дає можливості пояснити, чому уряди часом приймають рішення, які не виходять з вимог громадян, більше того — суперечать їх інтересам. Прикладом можуть бути рішення правлячих кіл Сполучених Штатів про розв'язання війни у В'єтнамі, рішення ЦК КПРС про введення військ до Афганістану, рішення Російського уряду про початок бойових дій у Чечні і т. ін. Можна стверджувати, що прийняття політичних рішень зумовлене вимогами, що надходять не від соціально-культурного середовища, а від правлячої еліти, яка приймає рішення.

Теорія політичних систем Д. Істона була критикована за поверхове врахування психологічних аспектів політичної взаємодії.

Інший підхід до визначення політичної системи запропонував Габріель Алмонд. Він вважає необхідним на передній план висунути цільовий, поведінковий аспект різних структур, які входять до політичної системи. З його точки зору, політична система — це різні форми політичної поведінки як державних так і недержавних структур, в аналізі яких виділяються два рівняння: інституційне та орієнтаційне. Якщо інституційний рівень зосереджений переважно на дослідження державних і недержавних політичних інститутів, то орієнтаційний зорієнтований на вивчення політичних структур, які в своїй сукупності створюють політичну культуру. Г. Алмонд підкреслив, що, на відміну від усіх інших суспільних систем та організацій, політична система наділена правом застосування чи погрози застосування більш-менш легітимного фізичного насильства. «Це узаконена сила, — пише він, — яка пронизує всі «вхідні» та «вихідні» фактори суспільства, надаючи йому особливих якостей та сенсу, забезпечуючи його згуртованість як системи».

Сучасні наукові погляди, які існують у вітчизняній науковій літературі, окреслюються двома підходами. Перший з них політичну систему трактує як теоретичний, ідеальний конструкт, який дає змогу виявляти й описувати системні властивості різних політичних явищ. При такому підході політична система розглядається не як відображення політичної дійсності, а як засіб

(інструмент) системного аналізу політики. У такому значенні поняття «політична система» може застосовуватися для аналізу будь-якого відносно цілісного і самостійного політичного утворення: держави, партії, профспілки, громадсько-політичного руху тощо, кожне з яких можна розглядати як специфічну політичну систему.

У другому, більш конкретному тлумаченні поняття «політична система» визначає реальний складний механізм формування і функціонування владних відносин у суспільстві. Цей механізм включає політичну діяльність і політичні відносини між різними політичними суб'єктами (групами та індивідами): політичну організацію (до якої входять держави, партії, політичні асоціації), політичні й правові норми, політичну свідомість і політичну культуру, засоби масової інформації.

Спираючись на ці підходи, при аналізі політичних систем різних суспільств слід враховувати як системні властивості різних політичних явищ, так і сталі взаємозв'язки між ними. А саме: інвайроментальні (взаємозв'язок середовища і системи); інституційні (організаційні властивості елементів системи — держава, партії, громадські організації, масові об'єднання, які беруть участь у політичному житті); регулятивні (правові і політичні норми як нормативна основа діяльності інститутів системи); комунікативні (внутрішні системні властивості і зв'язки та відносини); функціональні (політичний режим і процес, що складається в результаті діяльності з елементів системи); культурно-творчі й ідеологічні (політична культура і свідомість); рольові (призначення політичної системи як цілого в суспільному житті окремої країни і на міжнародній арені, а також роль окремих елементів політичної системи).

Отже, політична система становить складне і специфічне явище в життєдіяльності суспільства, з внутрішньо організованими зв'язками і властивостями елементів, її можна визначити як системну сукупність політичних взаємин, правових і політичних норм, інститутів, ідей, пов'язаних із формуванням, здійсненням влади та управлінням суспільством.

Яке ж методологічне значення категорії «політична система» для аналізу державного політичного управління?

По-перше, з її допомогою значно легше відокремити політичну сферу від державної, розкрити її взаємодію.

По-друге, легко зіставити елементи державної політики і політики суспільства, відрізнити державне управління від управління в суспільстві загалом.

По-третє, системний підхід дає можливість знайти багато спільного в різних типах політичних систем, визначити тенденції їх модернізації і шляхи зближення.

По-четверте, можливості цієї категорії дозволяють вивчати динаміку різних національних політичних структур у порівняльному плані протягом довгого часу, допомагають оцінити політичний клімат країни і на цій основі приймати найоптимальніші політичні рішення.

Системний підхід в аналізі політичного життя набув значного поширення в західній, особливо американській, політології. Певний внесок у розроблення теорії політичної системи зробили політологи У. Мітчел, К. Дейч, Н. Луман, Г. Пауелл, Д. Трумен та ін. Особливу увагу вони приділяли структурно-функціональному аналізу політичної системи суспільства в цілому та її окремих елементів, виокремленню внутрішніх ресурсів і зовнішніх чинників, що впливають на стан і функціонування політичної системи, визначенню характеру взаємозв'язків і взаємозалежностей внутрішньосистемних і міжсистемних відносин тощо.

Таким чином, значення системного підходу в аналізі політики полягає в тому, що він надає змогу розглядати політичне життя суспільства, політичні явища і процеси не як розрізнені вияви суспільного життя, а як цілісну сукупність взаємопов'язаних елементів, яка, взаємодіючи з навколишнім середовищем, функціонує за власними закономірностями й виконує певні функції в суспільстві. Знаючи закономірності функціонування системних утворень, можна прогнозувати розвиток політичних процесів[7].

Поняття *«політична система»* є теоретичним інструментом, який надає змогу з'ясовувати системні властивості різних політичних явищ і процесів. Системний підхід можна застосовувати у вивченні різних рівнів і форм політичного життя, яким притаманна певна цілісність. Такими рівнями і формами можуть бути окремі політичні інститути, держави, міжнародні утворення, світова спільнота в цілому — тією мірою, у якій вона має системний характер.

Найадекватнішим об'єктом системно-політичного аналізу є окремі держави. У межах окремих держав політичне життя найбільшою мірою проявляє себе як система, а політична система найповніше розкриває свою головну функцію — суспільної інтеграції, забезпечення єдності та цілісності суспільства. Тому поняття *політична система* найчастіше застосовують в аналізі політичного життя в межах окремих держав. Коли йдеться про політичну систему суспільства, то маються на увазі саме окремі держави.

Список використаної літератури

1. Берталанфи Л. фон. Історія та синтез загальної теорії систем. - Системні дослідження. Щорічник, 1973. - М., 1973. С. 20—36.
2. Парсонс Т. О структуре социального действия. — М.: Академический проект, 2000.

3. Истон Д. Категорії системного аналізу політики. - Онтологія політичної думки. - Т. 2. - М., 1997.
4. Гальчинський А.С. Україна на перехресті геополітичних інтересів. - К.: Знання України, 2002. - 180 с.
5. Кресіна І.О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз): Монографія. - К.: Вища школа, 1998. - 392 с.;
6. Панарин А.С. Философия политики. Учебное пособие для политологических факультетов и гуманитарных вузов. - М.: Новая школа, 1996. — 424 с.;
7. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие. — М.: Аспект Пресс, 2002. — 537 с.

І.Ю. Зінько

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕЛІГІЇ НА ПРИКЛАДІ ЗАХОДІВ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПРОТЕСТАНТСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ У 1945-50-Х РР. ХХ СТ.

У статті аналізується мережа, структура та склад протестантських релігійних організацій. Охарактеризована нормативно-правова база регулювання питань культової релігійної діяльності. Розкрита роль і завдання окремих державних інституцій у здійсненні урядової антирелігійної політики.

Ключові слова: релігія, протестантські релігійні громади, антирелігійна політика, державно-церковні відносини.

Проблема розвитку відносин між партійно-державною владою та протестантськими релігійними організаціями радянської доби відноситься до актуальних тем сучасної української історії. Їх вивченню присвячена низка праць істориків та дослідників даного періоду.

Підходи до дослідження державно-протестантських взаємовідносин післявоєнного часу в Україні були зумовлені соціально-історичним розвитком країни. Релігійна історія починає створюватися на основі ситуацій, що розгортались у республіці. Історики відтворюють події за власними спостереженнями та джерелами. Однак намальована ними картина розвитку історичних явищ виявилась дещо спотвореною, оскільки пануюча в країні адміністративно-командна система наклала жорстке табу на висвітлення та аналіз багатьох подій і явищ, без розкриття яких не можна було об'єктивно відновити реальний хід подій тих часів.

Роботи сучасних науковців характеризують різні сторони життя та діяльності протестантських релігійних громад, їх взаємовідносини з радянською владою, реакцію тогочасної політики на розвиток релігійних груп та об'єднань, причини виникнення антирелігійної ідеології саме в цей період. Нові факти ставлення державної влади до протестантських релігійних організацій повоєнного періоду, які тривалий час приховувалися від громадського ока в матеріалах з позначками «таємно» та «цілком таємно», розкрито в наукових працях Єленського В., Панченка П.П., Войналовича В.В., Лисенка О.Є., Грушової Т.В., Яроцького П., Меркатуна І.П. та інших [1]. Автори звертають увагу на становище та розвиток релігійних організацій.